

ISSN 2616-9320

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 1(2) 2019

#1

KAZAKH ABLAIKHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND WORLD
LANGUAGES

PUBLIC FUND
"TRANSLATORS OF KAZAKHSTAN"

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж ASTANA, 2017

EDITORIAL TEAM

Chief Editor:

S. S. Kunanbayeva - Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Responsible editors:

A.T. Chaklikova, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

B. Mizamkhan, Ass. Prof., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir, MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Editor's assistants:

G.S. Assanova PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

K.M. Zhampeyis C.Phil.Sc., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

A.B. Baidullayeva PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Sh. O. Saimkulova MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Technical editor and design:

R.A. Musataev MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Consultants:

Anna Oldfield, University of South Carolina, USA

Christopher Baker, American University of Central Asia, Kyrgyzstan

Uldanay Bakhtikereeva, PhD, prof., PFUR, Russia

Kim Chang Ho - PhD, professor, Pusan University of Foreign Languages, South Korea

Shabdiz Orang - PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

V.I. Karasik, D.Ph.S., Professor, Volgograd Technical University, Russia

Бекмаханова Ш.К.¹

¹6M020700 - Аударма ісі - мамандығы бойынша

2-оқу жылы магистранті

ҚазХҚ және ӘТУ,

Алматы, Қазақстан

E-Mail: bekmakhanova.sh@mail.ru

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ РЕСМИ-ІС СТИЛІНІҢ КӨРІНІСІ

Андатпа: Мақала барысында ағылшын және қазақ тілі мәтіндерінің ресми-іскерлік стилінің грамматикалық, стилистикалық және лексикалық ерекшеліктері, сонымен қатар олардың аударма процесіне әсері, ағылшын және қазақ іскерлік мәтіндерде кездесетін қысқартулардың негізгі түрлері қарастырылады, сондай-ақ, ағылшын және қазақ тілдерінің ресми-іскерлік стилінің ерекшеліктеріне салыстыру жүргізіледі.

Бұл жұмыстың өзектілігі біздің еліміздің халықаралық-экономикалық қатынастарының дамуына байланысты қазіргі кезеңдегі ресми-іскерлік мәтіннің лексикалық ерекшеліктерін нақты бөліп көрсету қажеттілігімен байланысты.

Тірек сөздер: ресми-іскерлік стиль, ресми құжаттар, қазақ тілі, ағылшын тілі, аударма.

Ресми-іскерлік стиль дипломатиялық, басқару қызметінде, заңнамада, саясатта және адами қызметтің басқа да көптеген салаларында өзінің қолданылуын тапты деуге де болады. Ол, сондай-ақ, түрлі ұйымдар, мемлекеттік органдар, жеке тұлғалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауы кезінде және өндірістік, құқықтық немесе шаруашылық қызмет процесінде туындайтын қатынастарды реттеу үшін де пайдаланылатын аса маңызды стильдердің біріне жатады. Сондықтан да, заманауи дәуірде оның қазақ және ағылшын тілдеріндегі стилистикалық ерекшеліктерін қарастыру аса маңызды.

Ағылшын тіліндегі ресми-іскерлік мәтіндерді аудару мәселесін

көптеген лингвистер зерттеді, соның ішінде И.Р. Гальперин ағылшын тілді ресми құжаттардың стилін егжей-тегжейлі талдаған бірден бір зерттеуші болып табылады. Сонымен қатар, Л. К. Граудина, И. В. Арнольд іспеттес ғалымдар ағылшын тілінің ресми-іскерлік стилінің ерекшеліктерін сипаттап, аталған тақырыпта бізге қажетті біраз еңбектерді жазды. Ал, қазақ тіліндегі ресми-іскерлік стильдің ерекшеліктері мен құрылымы жайлы мағлұматтар мен ғылыми мақалалардың аздығына қарамастан, Сыздықова Р., Оразалинов С. еңбектерінде бірақ қажетті мағлұматтар мен салыстыруларды кездестіруге болады.

Ағылшын тілі мен қазақ тілінің ресми-іскерлік стилін басқа стилдерімен салыстырғанда, бұл

стильдің өзіндік ерекшелігі салыстырмалы түрде көрініс табады. Әрине, уақыт өте келе ресми-іскерлік стиль бірнеше өзгерістерге ие болды. Дегенмен де, оның көптеген қасиеттері, жанрлары, тарихи негізделген іскерлік фразеологизмдері мен терминологиялары оған консерватизмдік көрінісін беріп отыр.

Ағылшын тілі мен қазақ тілінің ресми-іскерлік стиліндегі құжат мәтіндерінің тағы бір ерекшелігі ретінде - әртүрлі нұсқаларда түсіндіруге келе бермейтін «дәлділік» ерекшелігін атап айтуға болады. Сондай-ақ, бұл стильге қарым-қатынас пен сөйлеушінің жақсыз сипаты тән. Дегенмен, қазақ тілімен салыстырғанда, ағылшын тіліндегі ресми-іскерлік мәтіндердің кейбір түрлерінде жақты сөйлемдер мен олардың ерекшеліктері кездеседі, мысалы:

– we have seen your current catalog - біз сіздің соңғы каталогыңызды қарадық;

– we are interested in - бізді бұл қызықтырды;

– would you please inform us if - біз сізді хабарлауға сұраймыз.

Бірақ, бірінші және екінші жақта қалыптасатын сөйлемдер бұл стильде өте сирек қолданылады. Өйткені, іскерлік саладағы барлық пікірлер мен іскери құжаттар нақты тұлғаның атынан емес, керісінше, жалпылама, дерексіз күйде жүзеге асырылады.

Қазақ тілі мен ағылшын тіліндегі ресми-іскерлік құжаттар арнайы шаблон сөйлемдерді көптеп қолданады. Сол себепті де, белгілі

бір жүйеде қабылданған клише ретінде қолданылатын сөйлемдер - аталған екі тілдің жүйесіндегі ресми-іскерлік стильдің өзіндік ерекшелігі болып табылады. Ал, басқа стильдерде, керісінше, клише-сөйлемдер стильдік шаблондар ретінде қарастырылмай, кейде мүлдем жол берілмейді. Демек, ресми-іскерлік стильдің қажетті құрамдас бөлігі ретінде - клише, шаблонды сөйлемдерді қарастырады.

Қазақ және ағылшын тілдеріндегі ресми-іс стилінің ұқсастықтарының қатарына арнайы қалыптасқан терминологияны жатқызады. Өйткені, екі тілдің де аталған стильдің шеңберінде, ғылыми шеңберде де, ресми стильдің өзінің арнайы фразеологиясы мен терминологиясы қалыптасқан. Мысалы: be of importance - рөл ойнау, to cause damage - зиян келтіру, whereabouts - орналасқан жері, bring to notice - хабардар ету, undersigned - төменде қол қойылған, disciplinary prosecutions - тәртіптік жаза, high contracting parties - жоғары шарттық тараптар, to ratify an agreement - шартты бекіту, «memorandum» - меморандум, «protectorate» - протекторат, plenipotentiary - өкілетті өкіл және тағы да басқа.

А.П. Андрюшкиннің пікірінше, бұл стильге сөздердің негізгі пәндік-логикалық мағыналарын пайдалану тән (олар терминология болып табылатын жағдайларды қоспағанда). Осыған байланысты ресми-іскерлік стильдің тағы бір қасиеті анықталып отыр: қазақ тілінде де, ағылшын тілінің құжаттарында да іскерлік мәтіндерде кандай да бір бейнелі құралдар, яғни

гиперболдар, метонимиялар, метафорлар және тағы да басқалары мүлдем қолданылмайды. Дегенмен, кейбір құжаттар эмоционалды боялған лексиканы қамтып жатады, бірақ ресми-іскерлік стильде бұндай құжаттар өзінің эмоционалдық функциясын жоғалтады, мысалы:

– Dear Mr. White; I should be grateful if you would grant me an interview - Құрметті мистер Уайт, егер сіз менімен кездесуге келіссеңіз, мен риза болар едім;

– with kind regards - ең жақсы тілектермен;

– we will be ready to serve you in every way possible - біз сізге барлық мүмкін тәсілдермен қызмет етуге дайынбыз.

Қазақ тілімен салыстырғанда, ағылшын тіліндегі ресми құжаттарда латын және француз сөздерін көп кездестіруге болады, демек, ағылшын тіліндегі ресми-іскерлік стильге тән ерекшелік - француз және латын сөздерінің пайдалануы болып табылады. Көбінесе олар терминологиялық сипатқа ие болған заңдық және дипломатиялық мәтіндерде кездеседі. Мысалы: *Ad verbum* - сөзбе-сөз; *Casus delicti* - құқық бұзушылық жағдайы; *De facto de jure* - шын мәнінде де заңды; *a priori* - тексерусіз, алдын ала; *Persona grata* - жағымды тұлға; *Persona non grata* - жағымсыз тұлға; *Status quo* - нақты ереже. Сонымен қатар, ағылшын тіліндегі ресми-іскерлік мәтіндерді қолданудың барлық салаларында әртүрлі қысқартулар, күрделі сөздер, аббревиатуралар кең таралған. Мысалы:

– M. P. (member of Parliament);

– H. M. S. (His Majesty's

Steamship);

– gvt (Government) және pmt (Parliament);

– e. (id est, ағылшын тілінің «that is» баламасы болып табылады);

– G. C. S. I. (Knight Grand Commander of the Star of India);

– U. N. (United Nations);

– D. A. S. (Department of Agriculture, Scotland);

– D. A. O. (Divisional Ammunition Officer).

Екі тілдің де шеңберіндегі бұл стильдің ерекше ерекшелігі - сөйлеудің қатаң атаулы сипаты болып табылады, себебі, ресми-іскерлік мәтіндерде бір атау (көбінесе бастауыш сөйлем мүшесі) келесі сөйлемдерде қолданылатын болса, бастауыш сөйлем мүшесі есімдікпен, не болмаса басқа атаулар мүлде алмастырмайды. Басқа стильдерде бұл тавтология орынсыз болып саналар еді. Сол себепті де, ресми-іскерлік стильде сөздерді қолдану оның функциясына негізделген: осылайша, ресми құжаттардың мәтіндерін екі рет түсіндіру, немесе қайталау қажеттілігі тумайды.

Қазақ және ағылшын тілінің іскерлік стиліндегі құжаттарда етістіктің басқа түрлерімен салыстырғанда инфинитивті жиі пайдалануын байқауға болады, өйткені, сөйлемдердің императивті сипаты пікірлердің толықтығы мен дәлдігіне негізделеді. Ал дәлдікке негізделуі - ресми-іскерлік стильдің күрделі ұзақ сөйлемдерге бейімділігін анықтайды, сондықтан да, белгілі бір оқиғаны нақтылау және толық жіктеу үшін ресми-іс стилінде ұзақ мәтіндер қолданылады.

Сонымен қатар, көптеген зерттеуші ғалымдар аталған стильдің ерекшелігі ретінде - ауызша (инфинитивті) зат есімдерін жиі пайдалану сияқты өзгешеліктерді көрсетеді. Мысалы: execution - орындау, notification - хабарлау, infringement of the law - құқық бұзушылық, resolution - қаулы, solution - шешім (даулар), submission - бағыну, division - бөлу және тағы да басқа.

Сондай-ақ іскерлік құжаттардың мәтіндерінің ерекшелігі арасында одақтық байланыстың кең жүйесі бар ұзын ұсыныстарға бейімділікті бөліп көрсетуге болады. Өйткені, ресми келісім-шарт мәтінінің бір сөйлемінде келісімнің барлық талаптары кіріктірілетін құжаттар өте көп. Тарихи тұрғыдан негізделген бұл үрдіс заңдық және дипломатиялық құжаттардың мәтіндерінде берік орныққан.

Еңдеше, ресми-іскерлік стиль, ағылшын тілі мен қазақ тілінің функционалдық стилі ретінде саясат, дипломатия, экономика, юриспруденция, басқару қызметі және тағы да басқа адам қызметінің салаларында қолданылады. Сонымен қатар, іскерлік құжаттардың функцияларына негізделген басты ерекшелігі ретінде - жеке тұлғалар, ұйымдар, мемлекеттік органдар, сондай-ақ тұтас мемлекеттер болуы мүмкін екі және одан да көп тараптардың арасындағы келісімдерге қол жеткізу процесін айтуға болады.

Қорытындылай келе, ресми-іскерлік стиль - қазақ және ағылшын тіліндегі ресми құжаттардың императивті, дәлдікті

қалыптасуымен; эмоциялық бояудың және бейнелі құралдардың болмауымен; пікірлердің жеке емес сипатымен; қысқартуларды, күрделі өзгертілген сөздерді, аббревиатураларды, спецификалық фразеологияны және терминологияны кеңінен пайдаланумен, басқа стильдерден ерекшелене білген өзіндік көрінісін тауып отыр.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Андрияшкин А. П. Іскерлік ағылшын тілі. М.: Дашков и К, 2008.
[2]. Сыздықова Р.Ғ. Қазақ әдеби тілінің тарихы. - Алматы: Ана тілі, 2010.
[3]. Арнольд И.В. Лингвистикада ғылыми зерттеулердің негіздері. М.: Жоғары мектеп, 1991.
[4]. Оразалинов С. Қазіргі кезеңдегі тіл саясаты және мемлекеттік тілді мемлекеттік органдарға енгізу проблемалары. Тіл және қоғам. 2003. №1.
[5]. Ғылыми және іскерлік хат-хабарлар. Ағылшын тілі. М.: Наука, 1991.

PRESENTATION OF THE OFFICIAL STYLE IN KAZAKH AND ENGLISH

Bekmakhanova.Sh.¹

¹Second year Master's Degree Student,
6M020700 – Translation Studies
KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
E-Mail: bekmakhanova.sh@mail.ru

Abstract: The article discusses the grammatical, stylistic and lexical features of the official business style of the English and Kazakh languages, as well as their impact on the translation process, the main types of abbreviations found in the English and Kazakh business texts, and compares the features of the official business style of the English and Kazakh languages.

The relevance of this work is due to the need to highlight the features of the official business text at the present stage in connection with the development of international economic relations of our country.

Key words: official business style, official documents, English, Kazakh language, translation.

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ОФИЦИАЛЬНО - ДЕЛОВОГО СТИЛЯ НА КАЗАХСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Бекмаханова Ш.К.¹

¹Магистрант 2 года обучения,
специальность 6M020700 – Переводческое дело
КазУМОиМЯ им. Абылайхана
Алматы, Казахстан
E-Mail: bekmakhanova.sh@mail.ru

Аннотация: В ходе статьи рассматриваются грамматические, стилистические и лексические особенности официально-делового стиля английского и казахского языков, а также их влияние на переводческий процесс, основные виды сокращений, встречающихся в английском и казахском деловом текстах, а также проводится сравнение особенностей официально-делового стиля английского и казахского языков.

Актуальность этой работы обусловлена необходимостью четкого выделения особенностей официально-делового текста на современном этапе в связи с развитием международно-экономических отношений нашей страны.

Ключевые слова: официально-деловой стиль, официальные документы, казахский язык, английский язык, перевод.

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ
УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН АУДАРМАШЫЛАРЫ ҚОРЫ

**ОРТАЛЫҚ-АЗИЯ
АУДАРМА ІСІ ЖУРНАЛЫ**

**ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ ЖУРНАЛ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ**

**CENTRAL ASIAN JOURNAL OF
TRANSLATION STUDIES**

1(2) 2019

**ҚАНТАР-НАУРЫЗ 2019 Ж.
ЯНВАРЬ-МАРТ 2019 Г.
JANUARY-MARCH 2019**

Журнал 2018 жылдың қантар айынан шыға бастаған
Издается с января 2018 года
Published since January 2018

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published quarterly